

Yazarın dil kimliyinin ifadəsində sinesteziya faktoru – qavrayış spesifikasının inikası kimi

*Bənövşə Məmmədova*¹

XÜLASƏ

Bədii əsər formatında dil şəxsiyyətinin representasiyası zamanı ən çox maraq doğuran məqamlardan biri, bu və ya digər konkret qələm sahibinin fərdi idiolekt və ideostil özəlliyinin təzahürü kimi ortaya çıxan intermediallıq faktları ilə bağlıdır. Qeyd edək ki, bilavasitə qavrayış spesifikliyi ilə şərtlənən intermediallıq hadisəsi ətraf aləmdən mənimsənilən və hissiyyat orqanları tərəfindən qəbul edilən informasiyanın emalı texnologiyası ilə tənzimlənir. Belə ki, sinestezial qavrayış tərzinə malik insanlarda bu mədəniyyət sahələrarası əlaqənin daha əyani şəkildə təzahür tapmasına və həmin hadisənin birbaşa formada qavrayış modeli ilə bağlılığına şübhə yeri qoymur. Bu baxımdan, dil şəxsiyyəti nəzəriyyəsinin maraq dairəsinin neyrofizioloji proseslərlə bağlı dil-təfəkkür reallıqlarına köklənməsi tam anlaşılandır. Məqalədə Azərbaycan və ingilisdilli yazarların dil kimliyində sinestezial qavrayışın xüsusiyyətləri şərh edilir və onların əsaslandırılmasında konkret nümunələrdən istifadə olunur.

AÇAR SÖZLƏR

yazarın dil kimliyi, sinesteziya, dildə qavrayış faktoru, dil mədəniyyətlərarası konseptdə

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

Göndərilib: 14.03.2025

Qəbul edilib: 02.05.2025

¹ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Dillər Universiteti.
Azərbaycan. <https://orcid.org/0000-0002-2578-1363> | benovshem.m@gmail.com

The Factor of Synesthesia in the Expression of the Author's Linguistic Identity – As an Indicator of Perceptual Specification

Banovsha Mammadova¹

ABSTRACT

One of the most interesting aspects of the representation of language identity in the format of a work of art is related to the facts of intermediality, which appear as a manifestation of the individual idiolect and ideostyle of a particular writer. It should be noted that the phenomenon of intermediality, which is directly conditioned by the specificity of perception, is regulated by the technology of processing information acquired from the surrounding world and received by the sensory organs. Thus, there is no doubt that in people with a synesthetic perception style, this intercultural connection is more clearly manifested and that this phenomenon is directly related to the perception model. From this point of view, it is quite understandable that the field of interest of the theory of language identity is rooted in the realities of language and thinking related to neurophysiological processes. The article comments on the features of synesthetic perception in the language identity of Azerbaijani and English-speaking writers and uses specific examples to substantiate them.

KEYWORDS

language identity of the author, synesthesia, perception factor in language, language in the intercultural concept

ARTICLE HISTORY

Received: 14.03.2025

Accepted: 02.05.2025

¹ Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor, Azerbaijan University of Languages. Azerbaijan. <https://orcid.org/0000-0002-2578-1363> | benovshem.m@gmail.com

Giriş

Məlumdur ki, sinestetik qavrayış qabiliyyəti, yəni bir hissənin digər bir hissə ilə əlaqələndirilərək dərk edilməsi, primitiv səviyyədə bir çox insanlarda müşahidə olunur. Bu fenomen, beyində müxtəlif hissiyyat orqanlarından alınan informasiyanın emalı zamanı meydana çıxır. Fərqli duyğu sistemlərinin qarşılıqlı əlaqəsi və neyronların sıx təması nəticəsində müxtəlif duyğular arasında bağlantılar yaranır, bu da dilə öz təsirini göstərir. Nəticədə, dünyanın demək olar ki, bütün dillərində metaforik ifadələr formalaşır. Məsələn, şirin xatirələr (dad duyğusu ilə əlaqələndirilmiş müsbət emosiyalar), acı həqiqət (dad və duyğu arasında bir əlaqə), kəskin (iti) söz (toxunma və vizual duyğu ilə əlaqələndirilən təsir), işıqlı sima (insanın vizual obrazı ilə müsbət təəssüratın əlaqəsi) kimi ifadələr gündəlik ünsiyyət prosesində tez-tez istifadə olunur. Bu metaforik keçidlər yalnız dilin bədii ifadəliliyi üçün zəmin yaratmır, həmçinin insan təfəkkürünün, qavrayışının mürəkkəbliyini və universallığını əks etdirir. Bu fenomenin araşdırılması dilin emosional, mədəni xüsusiyyətlərini daha dərinlən anlamağa, eləcə də müxtəlif mədəniyyətlərin qavrayış modellərinin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini müəyyən etməyə imkan yaradır.

Metodlar

Məqalədə müqayisə, təsvir və lingvistik təhlil metodlarından istifadə olunmuş, təqdim edilən nəzəri məlumatlar ədəbi nümunələrlə izah edilmişdir.

Nəticələr

– Yazarın dil kimliyinin ifadəsində sinesteziya faktorunun bir qavrayış spesifikası kimi inikasının təhlili əsasında məlum olmuşdur ki, yaradıcı şəxslərin yalnız məhdud qrupu üçün xarakterik olan sinesteziyalı qavrayış özəlliyi ingilisdilli qadın müəlliflərindən daha çox A. S. Byattın dil kimliyi üçün səciyyəvidir.

– S. Byatt “rəngli qavrayış” özəlliyinə malik olduğundan, onun fərqli məzmunlu əsərlərində məhz bu tip sinesteziyalı ifadə formalarına geniş şəkildə yer verilmişdir.

– Yazarın audial qavrayışının sinesteziyalı planda reallaşmasının təhlili bu qavrayış tərzinin (sinesteziyanın) dil kimliyini yönləndirə bildiyini ortaya qoymuşdur. İnsanların qavrayış tərzinə görə vizual, audial, kinestetik və diskret

olaraq qruplaşdırılması, müasir psixolinqvistik, neyrolinqvistik istiqamətli araşdırmaların yeni təhlil istiqamətini müəyyənləşdirmişdir.

– Məlum olmuşdur ki, ingilisdilli yazarların əsərlərində geniş şəkildə təzahür edən audial formatlı bənzətmə və metaforalar daha çox səslərin akustik obrazlarına (təqlidi sözlərə və onomatopik səs komplekslərinə) üstünlük verilməsinə, hadisələrin məhz akustik tərtibat baxımından təsvirinin əsas götürülməsinə istinad edir.

Müzakirə

Sinestezial şifrələmə, yəni müxtəlif duyğu sistemləri arasındakı əlaqələrin bədii ifadə formaları kimi istifadəsi böyük potensiala malik bir sahə olsa da, ədəbiyyat və dil araşdırmalarına aid mövzular hələ də geniş şəkildə tədqiq edilməmişdir. Gələcəkdə bu fenomenin tədqiqi müxtəlif istiqamətlərdə aparıla bilər.

Gələcək tədqiqatlar sinestezial şifrələmənin yalnız ədəbi ifadəsinin texniki tərəfini deyil, həm də insan qavrayışının universal mexanizmlərini əks etdirdiyini göstərə bilər. Bu mövzu ədəbiyyatşünaslıq sahəsi ilə yanaşı, psixologiya, dilçilik və mədəniyyət sahəsi üzrə tədqiqatlar üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İşarənin ikili təbiəti aspektində sinestezial kodun deşifrəsi dilçilər üçün xüsusi maraq doğurur. Pofessor F. Veysəlli haqlı olaraq qeyd edir ki, *“beyindəki prosesləri öyrənməklə dil funksiyalarını aydın dərk etmək olar. ...Bugünkü dilçilik birmənalı şəkildə sübut edir ki, insanı tədqiqatdan kənar etmək olmaz və ümumiyyətlə, insanın mental prosesləri hərtərəfli şəkildə öyrənilməlidir”* (Veysəlli, 2017, s. 100).

Belə ki, (irəlidə izləyəcəyimiz kimi) xüsusi növ intertekstual pərçimlənmələri təcəssüm etdirən intermediallıq faktları özlüyündə semiozis prosesinin reallaşmasını da təcəssüm etdirmiş olur: intermediallığın deşifrəsində həm adresatın, həm də adresantın implisit semantik kodun oxunuşu ilə bağlı hazırlıqlı olması, yəni altşüura xitabən verilən informasiyanı “oxuya” bilən deşifrə texnologiyaların, məlumatların, habelə linqvokulturoloji kodların inventarına malik olması vacibdir. *“İşarə situasiyası akustik işarənin... eksponentləri və akustik obrazlarla, işarələnmələr (işarələrin ifadə etdiyi mənalar, semlər), işarənin konseptləri (işarənin anlamı) və ətraf aləmin əşya və denotatları, referentlərilə səciyyələndirir. Öz aralarında fərqlənməyən şeylər dildə fərqləndirmə funksiyası yerinə yetirə bilməz. Danışan göndərdiyi informasiyanı dinləyən həmin informasiyanın göndərildiyi dili bilməzsə, o, dil sistemi ilə tərbiyə olunmayıbsa, heç nə başa düşə bilməz. Deməli, danışmaq və danışanı dərk etmək onların ikisinin birlikdə əmələ gətirdiyi dil fəaliyyətinin deşifrəsidir”* (Veysəlli, 2017, s. 101–102).

Haqqında bəhs edəcəyimiz yazarlardan birinin – T. Morrissonun yaradıcılığındakı intermediallıq faktlarının təsbiti (konstatasiyası) və dolğun təhlili üçün müəllifin afroamerikan diskursuna bağlılığından irəli gələn xüsusiyyətlərini, onun dəyərlər sistemini, aid olduğu etnik-sosial qrupun nitq davranışlarını, afroamerikan ingiliscəsinin “kod sözlər” inventarını, onların mədəniyyət və ənənələrini və s. bilməsi vacibdir. Tədqiqatçılar T. Morrison yaradıcılığında Avropa və afroamerikan xalq mədəniyyətləri nümunələrindən iqtibasların, alluziyaların yer aldığını qeyd etmişlər. Habelə yazarın əsərlərinin dili üçün zənci mif və rituallarına, inanc və nağıllarına, eləcə də zənci nəğmələrinə “göndərmələrin” xarakterik olduğuna da diqqət çəkmişlər. Xüsusilə T. Morrisonun 1977-ci ildə qələmə aldığı “Song of Solomon” romanını təhlil edən araşdırmaçılar əsər boyu leytmotiv kimi səsləndirilən *blyuz və zənci ritual nəğmələrinin motivlərinin* bədii təhkiyənin gücünü artırmağa yönəldiyini vurğulayırlar (Pukhnataya, 1991). Deməli, yazıçı yalnız intellektual proseslərin vasitəsilə təhkiyənin mənasına toxunmaqla kifayətlənmir, oxucusunun altşıuruna təsir edərək onun sinestezial potensialını işə salır və fon effekti ilə intermedial intertekstemi də hipermətnə daxil edir, “pərçimləyir”.

R. E. Cytowic-in araşdırmalarından məlumdur ki, sinesteziya (yunan dilində *syn* “birgə”, *aisthesis* “qavrayış”) – qeyri-ixtiyari kross-modal assosiasiyalar təcrübəsini, qabiliyyətini ehtiva edir. Özü ilə multisensor mahiyyətli prosesi təcəssüm etdirən bu qavrayış növü bir sensor modallığın digər sensor modallığa keçidini asanlıqla təmin edir. Əsasən sol yarımkürənin fəaliyyəti sayəsində ortaya çıxdığı ehtimal edilən bu fenomenin daha çox qadınlarda və solaxay şəxslərdə müşahidə olunduğu diqqətə çatdırılır (Cytowic, 2002).

Bu məqamda bir qədər haşiyəyə çıxaraq, obyektivlik naminə onu da qeyd etmək istərdik ki, sinestezial qavrayış problemi ilə bağlı təcrübi araşdırmalarda bu xüsusiyyətin təzahür nisbəti (faiz göstəriciləri) ilə bağlı müxtəlif fikirlər səslənməkdədir. Belə ki, Y. Boytsova bu yanaşmalardakı rəqəm dəqiqliyinin mövcud olmadığını bildirərək qeyd edir ki, bəzi tədqiqatçılar bu özəlliyyəni yalnız hər 25–100 min insandan birində təsadüf olunduğu fikrini iddia edirlər (Boytsova, 2014). Halbuki digər qrup tədqiqatçılara görə, yetkin insanların təxminən 50 %-də, azyaşlıların isə 15 %-də sinestezial qavrayış əlamətlərinin mövcudluğu sübut edilir (Cytowic, 2002, p. 22).

Maraqlıdır ki, A. Rich və həmkarları yalnız 1150 qadın və 7150 kişidən birində əsl klassik anamlı sinestezial qavrayış qabiliyyətinin mövcudluğunu təsbit etmişlər ki, bu da özlüyündə qadın və kişi beyin aparatının informasiyanın qəbulu və emalı

zamanı müvafiq xarakterli asimmetriya nümayiş etdirməsi ilə bağlı elmi faktları bir daha əyaniliklə təsdiqləmiş olur (Rich & Bradshaw, 2005, p. 53, p. 77).

Tədqiqatımızın obyektini bilavasitə qadın yazarların dil şəxsiyyəti kontekstində intermediallıq faktları və sinesteziya qabiliyyətinin verbal ifadəsi təşkil etdiyindən, bu məqamda bir qədər haşiyəyə çıxıb, qeyd olunan məsələlərlə bağlı gender fərqliliyi amilinə diqqət çəkmək istədik. Daha öncə R. E. Cytowic-dən gətirilən iqtibasda da bildirildiyi kimi, sinestezial qavrama daha çox qadınlarda təsadüf edilir ki, bu da avtomatik olaraq (yəni məntiqi əlaqələndirmə ilə) qadın yazarların intermediallıq fenomeninə “daha açıq” olması və bu məsələlərə daha çox yaradıcı kreativlik (творческая креативность) potensialı nümayiş etdirə bilməsini ehtimal etməyə əsas verir. Deməli, burada emosional intellekt, sinestezial qavrayış və intermediallığın yaratdığı üçlü korrelyasiya, yəni bir növ implikativ əsaslı şərtlənmə meydana çıxır. Belə ki, məlum olduğu kimi, qadınların emosional intellekti kişilərə nisbətən daha yüksək səviyyədə inkişaf etmişdir (Derevyanko, 2007, s. 108–112). Emosional intellekt isə özlüyündə sinestezial qavrayış fenomeni ilə üzvi şəkildə bağlılığa malikdir; biri digərinin təzahür intensivliyini müəyyənləşdirir.

Onu da qeyd edək ki, emosional intellektin təzahüründəki gender asimmetriyası məqamı ilə razılaşmayan tədqiqatçıların özləri də apardıqları təcrübi araşdırmalarda kişilərin bəzi məqamlarda daha yüksək emosional intellekt nümayiş etdirdikləri halda, digər insanların emosional durumlarının yozulmasında və insanlara qarşı emosiyaların ifadə edilməsində qadınların emosional intellektinin nəzərəcarpacaq dərəcədə daha yüksək olduğunu tam əyaniliklə ortaya qoymuşlar (Minullina, 2014, s. 130). Bu da bir çox obyektiv səbəblərlə izah edilə bilər ki, buraya ilk olaraq, filogenetik proses zamanı insan fərdlərinin psix-emosional səriştələrinin inkişaf edərək cəlləndiyi zaman qadınların ana olması və dil bilməyən körpəyə qulluq edərkən onun üz mimikalarına, habelə körpənin heç bir anlam kəsb etməyən qığışları və nidalarına əsasən, fiziki, emosional və psixoloji durumunu müəyyənləşdirmək öhdəliyinin olması ilə şərtlənir. Məhz bu məqama diqqət edən Allan və Barbara Piz özlərinin “Bədən dili” araşdırmasında qadınların hələ erkən yaşlardan etibarən qarşı tərəfin emosional durumunu “oxumaq”, onun mimikriya səriştəsi sayəsində ustalıqla təqlid etmək, eləcə də qarşı tərəfi öz emosional durumunun təsiri altına salmaq (yəni emosional cəhətdən manipulyasiya etmək) bacarığının mövcud olduğunu vurğulamışlar. Allan və Barbara Piz hətta “Telepatiya” kitabının müəllifi Sanjida O’Connellin beş aylıq təcrübi araşdırmalarına istinadən onu da qeyd etmişlər ki, qa-

dınlar məhz səriştələri sayəsində həm yalanı “oxumaq”, həm də yalan danışmaq baxımından daha bacarıqlı olurlar (Minullina, 2014, s. 167–168).

Bilavasitə sinesteziyal qavrayışla bağlı məqama qayıdaraq qeyd edək ki, bədii ədəbiyyatda, xüsusilə romantik diskursda sinesteziyal qavrayış özəlliklərinin metaforik representasiya mexanizmi kimi istifadə edilməsi halları məhz qadınlarda daha çox müşahidə olunur.

Konkret olaraq, dilçilər sinesteziyanın ayrı-ayrı şəxslərin emosional psixofizioloji durumların ifadəsi zamanı, habelə müvafiq xarakterli metaforik keçidlərin formalaşdırması kontekstində müəllifin dil kimliyinə ciddi şəkildə təsir göstərdiyini də ortaya qoymuşlar (Mamtseva, 2018, s. 10–11; s. 17; s. 20–22).

Bu kontekstdə görkəmli ABŞ psixoloqu, psixolinqvistik Charles Osgoodun fikirlərini xatırlatmaq yerinə düşərdi. Belə ki, alim, əslində, poeziya və ümumilikdə “bədii ədəbiyyatın əsasını təşkil edən metafor yaratmaq meyilliliyinin”, metafor yaratmaq potensialının əsasında məhz sinesteziya ilə bağlılıq təşkil edən proseslərin durduğunu irəli sürmüşdür. Ch. Osgood, ümumiyyətlə, bu bacarığı, yəni təəssüratların obrazlar vasitəsilə, fərqli hissiyyat orqanlarından gələn informasiyanın sintezi şəklində ifadə edilməsini bilavasitə insan zəkasının fərqləndirici xüsusiyyəti olduğu fikrini də qeyd etmişdir. Bu isə, öz növbəsində, ibtidai səviyyədə sinesteziyal qabiliyyətin, əslində, bəşər övladı üçün xarakterik olduğuna və onun nitqinin metaforik aparatının baza mexanizmləri sırasında yer aldığına şübhə yaratmır.

Bədii diskursda bu qavrayış növünün təzahür formaları məqamına qayıdaraq qeyd edək ki, ingilisdilli qadın ədəbiyyatında sinesteziyal metaforikləşmənin tək cə audial qavrayışla bağlılığı faktları geniş yer almır. Burada həmçinin vizual qavrayışın verballaşması kontekstində ortaya çıxan sinesteziya faktları ilə qarşılaşırıq. Məsələn, A. S. Byattın “Still Life” əsərini bu aspektdən araşdırmış N. S. Bochkareva və O. İ. Qrafova yazırlar: “*Verbal və vizual representasiya problemləri, sözün sinesteziyası, anlamın fərqli interpretasiyaları ...problemləri Bayet romanındakı fərqli diskursların (ilahiyyat, fəlsəfi, elmi, filoloji və s.) kəsişmə “nöqtələrində” bərqərar tapır. Bu isə eyni zamanda eksfrastik ekspozisiyanın elementlərində də təzahür olunur*” (Bochkareva, 2014, s. 197).

İncəsənət, rəsm və heykəltəraşlıq əsərlərinin, memarlıq abidələrinin verbal representasiyasını əks etdirən mətnlərin, yəni ekfrastik ekspozisiyaların tədqiqi məsələləri bilavasitə linqvistik problem kimi müasir linqvistik tədqiqatların, o cümlədən dil kimliyi nəzəriyyəsi ilə kəsişən tədqiqatların maraq dairəsinə daxil olmaqdadır. Bu heç də təsadüfi deyil. Belə ki, özünün də müsahibələrindən birində

etiraf etdiyi kimi, A. S. Byatt yazacaqlarını öncə “rəngli obrazlar” vasitəsilə təsəvvür etdikdən sonra onların təhkiyə formatında reallaşdırmasına keçid edir (*“I like to write about painting because I think visually. I see my writing as blocks of color before it forms itself. I think I also care about painting because I’m not musical. Painting to me is not a metaphor for writing, but something people do that can never be reduced to words”*) (Byatt, 1990). Özünün “Chromatic Darkness: The Color Sequences in A.S.Byatt’s Little Black Book of Stories” mövzulu araşdırmasında J. Schumacher də bu məqamı xüsusilə diqqətə alaraq qeyd edir ki, A. S. Byatt özünün müxtəlif vaxtlara aid (2007, 2011) şəxsi söhbətlərində də dəfələrlə etiraf etmişdir ki, koloristik persepsiya (rəngli qavrayış) onun ətraf aləmin mənimsənilməsi prosesində mühüm yer tutur. O, Byatt təhkiyəsində rənglərin “oyunundan” implisit mənə ötürücülük vasitəsi kimi istifadə olunduğunu da vurğulamışdır.

Nəticə

Yazarın dil kimliyinin ifadəsində sinesteziya faktorunun qavrayış spesifikasi kimi əks olunmasının təhlili göstərdi ki, bu xüsusiyyət yaradıcı fərdlərin yalnız məhdud bir qrupu üçün xarakterikdir. Xüsusilə sinestezial qavrayışın, yəni fərqli hiss orqanlarından gələn məlumatların bir-biri ilə əlaqələndirilərək dərk edilməsinin, ingilisdilli qadın müəlliflərindən daha çox A. S. Byattın dil kimliyinə xas olduğu müəyyən edilmişdir. A. S. Byattın “rəngli qavrayış” xüsusiyyəti onun fərdi yaradıcılığında mühüm rol oynayır. Bu xüsusiyyət onun əsərlərində məzmun və forma baxımından sinesteziyanın

bədii ifadələr vasitəsilə özünü göstərməsilə diqqəti cəlb edir. Əsərlərində müxtəlif duyğu sahələrinin bir-birinə bağlanması yolu ilə yaradılan sinestezial təsvirlər və metaforlar oxucuda daha dərin emosional və estetik təsir oyadır. Beləliklə, A. S. Byattın əsərlərində sinesteziyanın geniş tətbiqi, onun dil kimliyini formalaşdıran əsas faktorlardan biri olaraq çıxış edir və müəllifin yaradıcılıq dünyasında rəng, səs, dad və digər duyğuların vəhdətini ön plana çəkir. Bu onun əsərlərinə oxucular tərəfindən xüsusi diqqət və maraqla yanaşılmasına səbəb olur.

Ədəbiyyat

1. Veysəlli, F. Y. (2017). *Dilçiliyə giriş*. Mütərcim.
2. Boytsova, Yu. (2014). Sinesteziya kak vozmozhnaya osnova tvorchestva. *Nauka i innovatsii*, 142(12), 20–23.
3. Bochkareva, N. S., & Grafova, O. I. (2014). Ekfrasticheskaya ekspozitsiya v romane A. S. Bayyett «Natyurmort». *Vestnik Permskogo Universiteta. Rossiyskaya i zarubezhnaya filologiya*, 28(4).
4. Byatt, A. S. (1990). *Blocks Quotations* (Electronic resource).
<https://www.quotetab.com/a-s-byatt-quotes-about-blocks#851gb6vU6qKm6E1d.97>
5. Cytowic, R. E. (2002) *Synesthesia: A Union of the Senses*. 2nd ed. The MIT Press.
6. Derevyanko, S. P. (2007). Emotsional'nyy intellekt: problemy kategorial'nosti. *Psixologiya v sovremennom informatsionnom prostranstve: materialy mezhdunar. nauch. konfer.* Ch. 1. (s. 108–112).
7. Minullina, A. F., & Murtazina, E. I. (2014). Issledovaniye kharakteristik emotsional'nogo intellekta i pokazateley tolerantnosti k neopredelennosti u muzhchin i zhenshchin. *Gumanitarnyye issledovaniya v Vostochnoy Sibiri i na Dal'nem Vostoke*, 125–130.
8. Mamtseva, V. V. (2018) *Reprezentatsiya ol'faktornosti v romanticheskom diskurse*. Avtoreferat diss. kand. filol. nauk.
9. Pukhnataya, S. L. (1991). *Khudozhestvennaya proza Toni Morrison* (Novyye tendentsii v sovremennoy negrityanskoy literature SShA): diss. kand. filol. nauk.
10. Rich, A. N., Bradshaw, J. L., & Mattingley, J. B. (2005). A systematic, large-scale study of synaesthesia. Implications for the role of early experience in lexical-colour associations. *Cognition*, 98(1), 53–84.